

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2013:16
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Vibyn i Frövi

Västmanland, Örebro län, Näsby socken,
Fastighet Vibyn 1:23, 1:24, 1:25, S:1

Dnr 431-5402-2013

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2013:16
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Vibyn i Frövi

Västmanland, Örebro län, Näsby socken,
Fastighet Vibyn 1:23, 1:24, 1:25, S:1

Dnr 431-5402-2013

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2013 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2013:16

Författare Johnny Rönngren

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utsikt över åkermarken i Vibyn som utgör utrednings-
området. Foto från väster av Johnny Rönngren.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr 2012/0903.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Syfte och frågeställningar.....	6
Metod och genomförande.....	7
Resultat	7
Etapp 1 – Arkivstudier och inventering	7
Etapp 1 – Utredningsgrävning	8
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	10
Referenser	11
Administrativa uppgifter	12
Bilagor.....	13
Bilaga 1. Schakttabell	
Bilaga 2. Anläggningstabell	
Bilaga 3. Fyndtabell	

Vibyn i Frövi

Figur 1. Karta över mellersta Sverige med den aktuella undersökningsplatsen, strax väster om Frövi, markerad med en röd prick.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB fick i uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län att utföra en särskild arkeologisk utredning etapp 1 och 2 i Vibyn, fastigheterna 1:23, 1:24, 1:25 och S:1. Bakgrunden för uppdraget var att Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning planerade att utföra markarbeten inom fastigheterna vilket föranledde att en arkeologisk utredning skulle företas på platsen för att ta reda på ifall markarbetet kunde komma att beröra fornlämningar på platsen.

Arkivstudier visade att Vibyn utgjordes av ett antal gårdar med intilliggande åker- och ängsmark. Undersökningsområdets östra del hade under äldre tid legat under vatten (Lantmäteristyrelsens arkiv akt: Näsby socken Vibyn nr 1–2, geometrisk avmätning 1698). Vid fältinventeringen påträffades två röjningsrösen, utöver den sedan tidigare kända milstenen (Näsby 18:1). Ytan som utreddes var 80 000 kvadratmeter stor. Inalles grävdes 55 schakt om sammanlagt 552 löpmeter, på 883 kvadratmeter. Inga fornlämningar påträffades i schakten.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 i fastigheterna Vibyn 1:23, 1:24, 1:25 och S:1. Arbetet utfördes av Leif Karlenby och Johnny Rönngren. Fältarbetet genomfördes 2013-11-19–2013-11-20. Utredningen hade beställts av Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning med anledning av planerade markarbeten för ny bebyggelse inom fastigheterna. Länsstyrelsen i Örebro önskade inför detta arbete att en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 utfördes för att ta reda på ifall fornlämningar kunde komma att beröras.

Bakgrund och kulturmiljö

Vibyn är belägen invid Fröviforsåns utlopp i sjön Väringen. Öster om Vibyn och Fröviforsån, längs Väringens norra strand, befinner sig samhället Frövi. Namnet Vibyn omnämns i en karta från 1698 som "Wibyn". Flera tolkningar kan härledas ur ortnamnet. Vi:et kan dels tolkas som att det rör sig om en offerplats som funnits på platsen (se Wahlberg 2003). Viby socken i Närke som har sin kyrka i byn Viby har tolkats på detta vis. Det kan också kopplas till Vibyns närhet till sjön Väringen och att Vi:et snarare är terrängpåverkat, där namnet syftar på en vik, vilket inte är helt omöjligt om namnet tillkommit under en period med högre vattenstånd. Intressant i sammanhanget är att det intilliggande Frövis ortnamn har tolkats som "Frejas offerplats" eller att det generellt anspelar på det fornsvenska ordet "frödhe", "fruktbarhet" (Vikstrand 2001:79).

Inom undersökningsområdet fanns enligt Fornsök inga kända fornlämningar förutom en milsten (Näsby 18:1) som var belägen i det nordvästra hörnet av utredningsområdet, invid en väg. Milstenen bär årtalet 1781. Det finns en del fornlämningar i närområdet runt sjön Väringen. Cirka en kilometer sydost från undersökningsområdet finns den medeltida gården i Hinseberg, RAÄ 62:1. Vid Hinseberg har en spetsnackig yxa påträffats RAÄ 64:1. En stockbåt, RAÄ 63:1, samt en sländtrissa, RAÄ 59:1, har påträffats invid Väringens norra strand.

En geometrisk avmätning över Vibyn från år 1698, visar att bebyggelsen i Vibyn var lokaliserad till samma plats som den är än idag, i utredningsområdets södra område. Området norr om tomt-erna, som utgör större delen av det aktuella utredningsområdet användes enligt kartan som åkermark. Även vid Laga skiftes karta från år 1912 nyttjas större delen av utredningsområdet som åkermark medan bebyggelsen fanns i söder.

Figur2. Karta över trakten kring Händelö, utredningsområdet är markerat med svart ram.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppdraget var att fastställa huruvida den planerade byggnationen skulle komma att beröra ej tidigare kända fasta fornlämningar på platsen. Detta gjordes genom en särskild arkeologisk utredning etapp 1 och 2.

Resultatet från utredningens etapp 1 och 2 skall fungera som ett fullgott underlag i en fortsatt besluts- och planeringsprocess.

Metod och genomförande

Utredningen genomfördes i två etapper. Etapp 1 utgjordes inledningsvis av kart- och arkivstudier över området. De arkiv som användes för utredningen var Fornsök, Lantmäteriets historiska kartor, Svenskt Diplomatarium på Riksarkivet, Antikvariska topografiska arkivet, samt Historiska museets databas över arkeologiska fyndplatser. En fältinventering av undersökningsområdet gjordes i syfte att identifiera ej tidigare kända forn- eller kulturlämningar som syntes ovan mark, samt identifiera möjliga lägen för fornlämningar såsom boplatser som inte syns ovan mark. Sammantaget fungerade resultaten från etapp 1 som ett underlag för var schakten skulle grävas i etapp 2 för bästa möjlighet att träffa på fornlämningar.

Etapp 2 utgjordes av schaktgrävning med grävmaskin. En bandgrävare på 15 ton användes. Den var utrustad med en 1,6 meter bred skopa. Schakten gjordes 10–20 meter långa. Där det bedömdes att fornlämningar kunde påträffas, grävdes schakten tätare medan de grävdes glesare där förutsättningarna var sämre. Det tunna myllskiktet avlägsnades skiktvis, schaktens djup varierade mellan 0,2 och 0,5 meter. Schakten dokumenterades skriftligt och mättes in med GPS-RTK. Även en områdesbeskrivning gjordes.

På inrådan av Länsstyrelsen skulle utredningsgrävningen inbegripa de platser som man vid etapp 1 fann mest lämpliga för lämningar. Om dessa platser ej resulterade i påträffade lämningar skulle en diskussion föras om att eventuellt avbryta arbetet vilket också skedde. När 1% (cirka 800 kvadratmeter) av ytan utredningsgrävts hade inget påträffats varför Länsstyrelsen bedömde att vidare utredning inte var nödvändigt.

Resultat

Etapp 1 – Arkivstudier och inventering

Enligt fornsök fanns endast en känd fornlämning inom det aktuella utredningsområdet, en milsten (Näsby 18:1). Milstenen återfanns vid inventeringen på en höjd cirka 10 meter söder om väg 831. Stenen var rest år 1781. Den var tillverkad av kalksten och uppförd på en rektangulär bas av upplagda stenar. Stenen visade spår av att ha utsatts för frostsprängning.

Kartstudierna visade att det aktuella utredningsområdet utgjorts av åkermark till Vibyn. Endast en remsa längs utredningsområdets västra kant, där två mindre höjder finns, har utgjorts av obrukad mark (LMS Geometrisk avmätning 1698 och LMV Ägobyte, Laga skifte 1912). Övriga skriftliga källor gav inget resultat och innehöll ingen information angående Vibyn. Vid fältinventeringen påträffades förutom milstenen två röjningsrösen (A200, A230) vid utredningsområdets västra kant. Röjningsrösen bestod av större stenar

Figur 3. Geometrisk avmätning över Vibyn år 1698 med det aktuella utredningsområdet markerat med svart ram. Inom utredningsområdet fanns mestadels åkermark.

0,4–0,9 meter och är troligen av ett senare datum. Runtom höjden där röjningsröse A230 påträffades fanns en mängd större stenar som hamnat där på naturlig väg. Troligen har dock stenar från åkern även kastats upp på höjden.

Etapp 2 – Utredningsgrävning

Utredningsområdet bestod till större delen av åkermark med Vibyns bytomt i söder. Bebyggelsen var lokaliserad på en svag förhöjning i landskapet och åkrarna sluttade svagt mot norr. Vid fältinventeringen bedömdes att det var på förhöjningen och i sluttningen som den största chansen att påträffa lämningar fanns. I den östra delen ner mot sjön var marken sank. Detta område, tillsammans med de norra delarna av utredningsområdet var tidigare sjöbotten eller har tidvis varit översvämmade. Inom utredningsområdet drogs 55 schakt om sammanlagt 552 löpmeter (883 kvadratmeter). Inget av antikvariskt intresse återfanns i schakten.

Figur 4 (t.h.). Schaktplan som visar de två röjningsrösen som påträffades i utredningsområdets västra del.

519000

519200

6592200

6592200

6592000

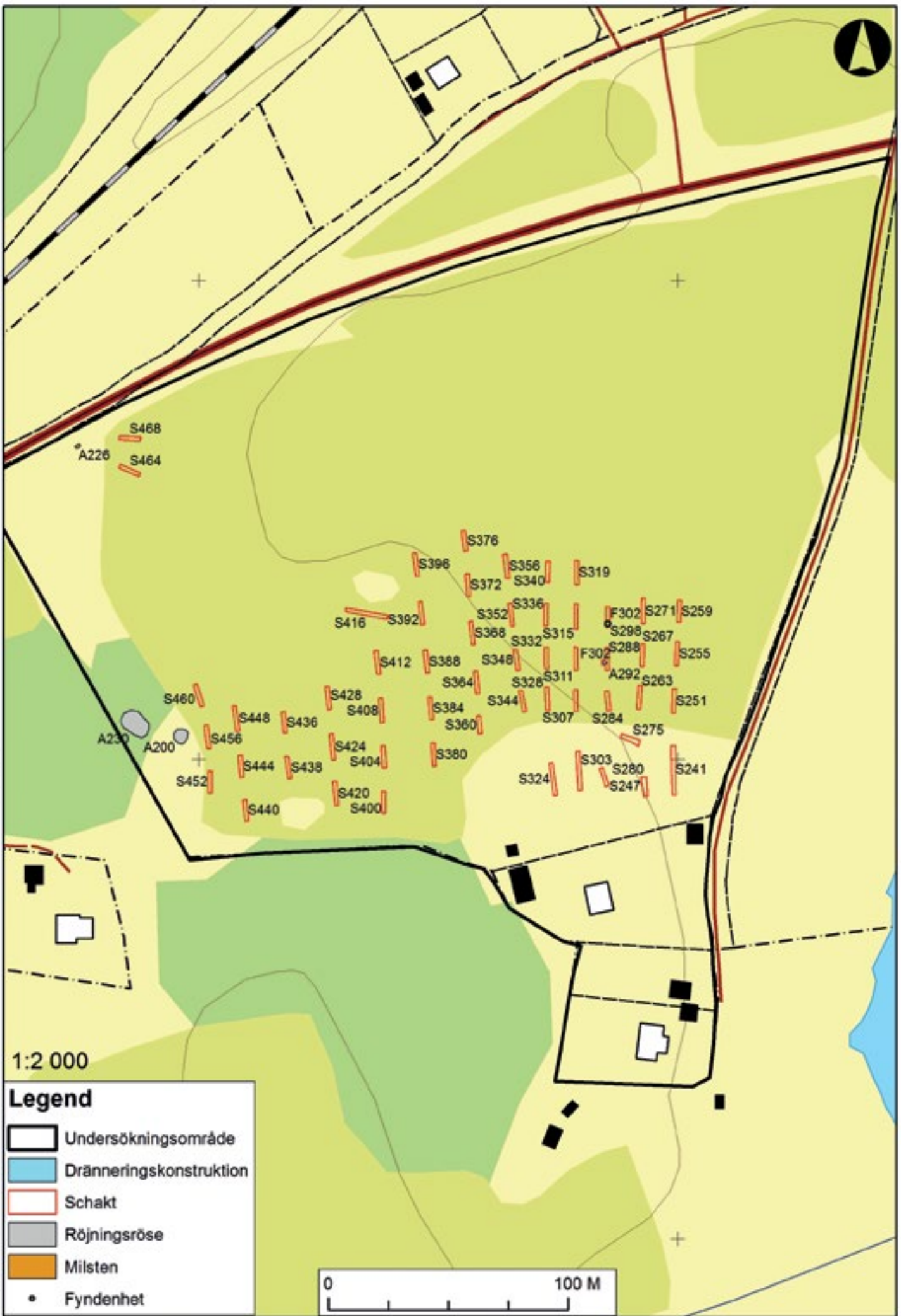
6592000

6591800

6591800

519000

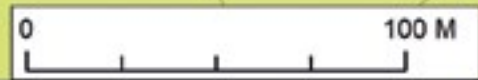
519200

1:2 000

Legend

- Undersökningsområde
- Dräneringskonstruktion
- Schakt
- Röjningsröse
- Milsten
- Fyndenhet

Schakten innehöll matjord vars djup varierade mellan 0,1–0,35 meter. Under matjorden påträffades steril blågrå lera. Enstaka schakt som lades på åkern innehöll spår efter täckdiken. Schakt S288 innehöll en stenkonstruktion (A292) bestående av kantiga skärviga stenar i en rund konstruktion som mätte 2 meter i diameter. Från stenkonstruktionen löpte ett täckdike mot nordväst och det bedömdes röra sig om en dräneringsbrunn som tillhör dikessystemet. I schakt S298 påträffades i matjorden en malmsten (F302). Stenen, som var magnetisk, hör troligen till ett naturligt magnetiskt bergmalmsområde som förekommer mellan Frövi och Ölmbrotorp.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheterna Vibyn 1:23, 1:24, 1:25 och S:1 inom vilka tomter skulle anläggas. Syftet var att fastställa om fast fornlämning kunde komma att beröras av det planerade markarbetet. Om fornlämning påträffades skulle denna dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Utredningsarbetet följde den upprättade undersökningsplanen, dock påträffades ingen fornlämning förutom ett par röjningsrösen av senare datum.

Referenser

Tryckta

Vikstrand, P. 2001. *Gudarnas platser – Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalen*. Akademisk avhandling Uppsala.

Wahlberg, M. 2003. *Svenskt ortnamnslexicon*. Uppsala: Institutionen för språk och folkminnen. Uppsala.

Otryckta källor

Kartarkiv

Geometrisk avmätning 1698, akt: Näsby socken Vibyn nr 1-2.
Lantmäteristyrelsens arkiv.

Ägobyte, Laga skifte 1912, akt: 18-NÄS-100, Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Övriga arkiv

FMIS-Fornsök.

Digitala källor använda 2013-11-15.

Administrativa uppgifter

Landskap: Västmanland
Län: Örebro län
Kommun: Lindesbergs kommun
Socken: Näsby socken
Fastighet: Vibyn 1:23, 1:24, 1:25, S:1

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2013_26
Länsstyrelsens diarienummer: 431-5402-2013
Projektnr: 2013_26
Fornlämningsnr: —

Projektgrupp:
Leif Karlenby, Johnny Rönngren
Personal:
Leif Karlenby, Johnny Rönngren
Undersökningstid: 2013-11-19 till 2013-11-20
Exploateringsyta: 82 000 m²
Undersökt yta: 883 m², 552 löpmeter
Läge: Ekonomiska kartan, blad 10F 8e NO
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:
—

Digitalt arkiv:
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:
Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek	Djup	Beskrivning
241	16x1,6 m (25,6 m ²)	0,3 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
247	12x1,6 m (19,2 m ²)	0,35 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,15-0,2 m tjockt. I botten blå steril lera med inslag av moränstenar.
251	10x1,6 m (16 m ²)	0,3 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
255	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
259	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
263	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
267	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
271	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
275	8x1,6 m (12,8 m ²)	0,2 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
280	8x1,6 m (12,8 m ²)	0,25 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,05-0,1 m tjockt. I botten blå steril lera.
284	8x1,6 m (12,8 m ²)	0,3 m	Matjord 0,2 m tjockt. Spår efter täckdike. I botten blå steril lera.
288	10x1,6 m (16 m ²)	0,35 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
298	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,3 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera. F302 malmsten påträffades i matjorden.
303	17x1,6 m (27,2 m ²)	0,3 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,05-0,07 m tjockt. I botten blå steril lera.
307	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.

Schaktnr	Storlek	Djup	Beskrivning
311	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
315	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. Spår efter täckdike. I botten blå steril lera.
319	10x1,6 (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
324	13x1,6 m (20,8 m ²)	0,2 m	Överst täckt med grässvål 0,05 m tjockt. Därefter matjord 0,05-0,1 m tjockt. I botten blå steril lera.
328	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
332	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. Spår efter täckdike. I botten blå steril lera.
336	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,3 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
340	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
344	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
348	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
352	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
356	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
360	8x1,6 m (12,8 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
364	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
368	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
372	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.

Schaktnr	Storlek	Djup	Beskrivning
376	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
380	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
384	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
388	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
392	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
396	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
400	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
404	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
408	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,3 m tjockt. I botten blå steril lera.
412	10x1,6 m (16 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
416	18x1,6 m (28,8 m ²)	0,5 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
420	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
424	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
428	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
432	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
436	11x1,6 m (17,6 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.

Schaktnr	Storlek	Djup	Beskrivning
440	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
444	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
448	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
452	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
456	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
460	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.
464	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,2 m tjockt. I botten blå steril lera.
468	9x1,6 m (14,4 m ²)	0,4 m	Matjord 0,25 m tjockt. I botten blå steril lera.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Typ	Storlek	Höjd	Beskrivning
200	Röjningsröse	6 m diam.	0,5 m	Större sten, 0,4-0,9 m stora. Ligger utanför åkerkant på gräsmark. Enligt äldre kartor har åkern tidigare sträckt sig längre V om röjningsröset.
226	Milsten	0,85 m bred bas, 0,17 m tjock. Postament 1,5x1 m stor.	1,75 m	Milsten av grå kalksten. Text. 1 Mil/ Evert: A: Franc/ Landshöfdinge/ Ao 1781. Postament bestående av upplagda naturstenar i kvadratisk form. Stenen bär spår av frostsprängning.
230	Röjningsröse	12x8 m	3 m	På en moränkullens södra sida finns upplagda stenar som bildar röjningröse. Stenarna är 0,4x1 m stora och blockiga. Marken V moränkullen är beströdd med blockiga naturstenar.
292	Stenpackning	2x1,5 m	0,1 m	Stenpackning bestående av skärviga stenar med större i ytterkanterna. Stenarna ca 0,1-0,4 m stora. Spår av täckdike som löper N-V. Troligen del av dränningssystem av åker.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Kontext	Sakord	Typ	Material	Ant	Vikt/ gr	Anmärkning
302	S298	Malm- sten	Sten	Järnmalm	1	272	Järnmalmssten, magnetisk. Hör troligen ihop med ett kraftigt magnetiskt bergmalmsområde mellan Frövi och Ölmbrotorp.

